RAZSTAVA

Skrita sporočila, vtkana v oblačila

Vezena Ukrajina: Oblačilna dediščina Ukrajine s konca 19. in 20. stoletja je naslov izjemno barvite razstave v Slovenskem etnografskem muzeju (SEM). Na ogled je oblačilna dediščina muzeja iz Lviva in iz zasebne zbirke Nataliie Kholod, Ukrajinke, ki živi v Sloveniji. Rdeča nit obeh zbirk je višivanka, tradicionalna vezena srajca, simbol identitete Ukrajincev po vsem svetu.

Ingrid Mager

V Slovenskem etnografskem muzeju (SEM) bo do 27. septembra na ogled razstava *Vezena Ukrajina: Oblačilna dediščina Ukrajine s konca 19. in 20. stoletja*, ki so jo skupaj postavili SEM, Muzej ljudske arhitekture in vsakdanjega življenja Klymentiy Sheptytsky iz Lviva, ukrajinsko veleposlaništvo v Sloveniji ter zasebna zbirateljica Ukrajinka **Nataliia Kholod**, ki je tudi soavtorica razstave. Kot avtorji so sodelovali še **Lesia Harasym**, **Liubov Svarnyk** in **Roman Zilinko** iz lvivskega muzeja.

Zbirateljica Nataliia Kholod ima v svoji zbirki več kot 150 predmetov iz dvanajstih ukrajinskih regij. Ko je z družino zaradi vojne z Rusijo na hitro zapustila Ukrajino, so vsi s seboj vzeli le najnujnejše in še po eno vezeno srajco. Za zbirateljstvo se je odločila, ker je tudi sama, kot pravi, začutila, da mora nekako s svojimi osebnimi napori zaščititi dediščino svojega naroda. Navezuje stike z različnimi strokovnjaki, zbiratelji, družinami po Ukrajini in odkupuje oblačilno dediščino.

Višivanka, simbol žive dediščine

Razstava nas popelje po poldrugem stoletju zgodb skozi tkanine iz Ukrajine. Na ogled je štirideset kompletov oblačil. To so srajce, obleke, hlače, krila, pokrivala, pasovi, torbe, opanke in druge tekstilije, ki razkrivajo tehnike vezenja. Najpomembnejša pa je tradicionalna vezena srajca višivanka. Ne gre torej le za nemi muzejski eksponat, temveč je vsaka višivanka živ spomin in kljubovalen dokaz za obstoj naroda. Ukrajinci še danes ob posebnih priložnostih oblečejo te vezene srajce.

»Veseli in ponosni smo na to mednarodno sodelovanje in da smo to razstavo lahko pripeljali v Slovenijo. Z razstavo Ukrajini dajemo prostor za predstavitev delčka njihove kulture pri nas, kar se nam zdi zelo pomembno, sploh v trenutnih razmerah, ko se o Ukrajini večinoma poroča samo o vojni,« pravi koordinatorka razstave mag. **Maja Kostric Grubišić** iz SEM.

Del razstave so predmeti iz zbirke zasebne zbirateljice, dvajset kompletov oblačil pa je prispeval muzej iz Lviva, ki sicer hrani osem tisoč kosov oblačilne dediščine. »Oblačila na razstavi so iz časovnih obdobij druge polovice 19. in 20. stoletja. Avtorji razstave oblačil niso želeli ločevati po na primer regijah, temveč so s takšno postavitvijo poudarili prav to raznolikost in bogastvo ukrajinske dediščine,« pravi koordinatorka.

Od gojenja lanu do vezenja

Njihova oblačilna dediščina se je skozi zadnji dve stoletji spreminjala, predvsem v 19. stoletju so imela oblačila svoje regijske posebnosti. Vsak kroj, vzorec in barva so razkrivali regijo, vas in družbeni status posameznika. Ornamenti so bili skrbno umeščeni na vidne dele srajc, se pravi na ramena, prsi in rokave.

Na prelomu v 20. stoletje in z razvojem industrije so se ljudje z ruralnih območij začeli preseljevati v mesta, s tem pa se je začela spreminjati tudi oblačilna kultura, zelo podobno kot v preostalih delih Evrope, tudi v Sloveniji. Ljudje so pri izdelavi oblačil še vedno črpali navdih iz tradicije, posamezne sestavine pa so prilagodili

Razstava nas popelje po poldrugem stoletju zgodb skozi tkanine iz Ukrajine. arhiv SEM

Del razstave so predmeti iz zbirke zasebne zbirateljice, dvajset kompletov oblačil pa je prispeval muzej iz Lviva, ki sicer hrani osem tisoč kosov oblačilne dediščine. arhiv SEM

Detajl z oblačila na razstavi arhiv SEM

V Slovenskem etnografskem muzeju bo do 27. septembra na ogled razstava Vezena Ukrajina: Oblačilna dediščina Ukrajine s konca 19. in 20. stoletja. arhiv SEM

Razstava je nastala v sodelovanju med Slovenskim etnografskim muzejem (SEM), Muzejem ljudske arhitekture in vsakdanjega življenja Klymentiy Sheptytsky iz Lviva, zasebno zbirateljico Ukrajinko Nataliio Kholod ter na pobudo veleposlaništva Ukrajine v Republiki Sloveniji. Jasna Pinter/SEM

mestnemu okolju. Nastajali so pripadnostni kostumi, tako imenovane narodne noše, s katerimi so izražali svojo narodno identiteto, kar se vse 20. stoletje kaže različno.

Moški so bili tisti, ki so se prvi začeli prilagajati evropski modi, še vedno pa so pod oblekami nosili višivanke. Med materiali je bilo recimo pomembno usnje domačih in divjih živali, iz katerih so bili izdelani brezrokavniki, obuvala ali torbe. Uporabljali so izključno naravne materiale, sploh v 19. stoletju. Celoten proces od sajenja, recimo, lanu prek predenja niti in tkanja platna do izdelave srajce in končnega vezenja je trajal približno eno leto.

Vsaka regija je imela svoje posebnosti. Čeprav so srajce na prvi pogled videti brezhibno, so ženske včasih všile vanje tudi kakšna skrivna sporočila, kar se vidi recimo po manjših vezenih nitkah na rokavih. »Napake« najdemo denimo v drugačni barvi vezenja na samo določenem delu oblačila, v kakšni všiti črki, polkrogu, simbolu neskončnosti ... Ta skrita sporočila imajo za Ukrajince zelo jasne družinske, regionalne ali zgodovinske pomene.

Simbolnost modnih dodatkov

Med dodatki k oblačilom je bil nakit. Ženske se na ruralnem območju niso ločile med sabo po oblačilih, razen tistih za vsakdanjo rabo ali posebne priložnosti, bolj se je premoženjski status razbral po nakitu. Več biserčkov je nadela nase, iz bogatejše družine je prihajala. Zlasti pomembna je bila koralna ogrlica, ki se je prenašala iz roda v rod. Ogrlice pa so izdelovali tudi iz steklenih biserčkov, kovinskih zlitin in biserov.

Svojo simboliko nosijo tudi pokrivala. Mlada, neporočena dekleta so imela po navadi na glavi venčke, poročene ženske so uporabljale rute. Posebno zanimiv kos pa je dolg šal, imenovan namitka, ki so si ga nadele za posebne priložnosti in si ga na različne načine zavezale na glavo. Nekaj primerov zavezovanja je na ogled tudi na razstavi.

Tudi torbe, ki so jih nosili tako ženske kot moški, vsebujejo številna vtkana vezena sporočila. Zanimive so zgodbe, kako so šivali oblačila za otroke. Prva otrokova srajca je bila po navadi sešita iz mamine srajce, ker je ta bila že sprana in najbolj mehka. Med eksponati na razstavi najdemo še vezene prtičke in tekstilne voščilnice, denimo voščilnice, ki jih je mati v taborišču izvezla svojemu sinu in jih po koncu ujetništva prinesla domov. ×

Oblačila na razstavi so iz časovnih obdobij druge polovice 19. in 20. stoletja. arhiv SEM

Ukrajinska vezenina je kljub različnim vplivom in kulturnozgodovinskemu dogajanju v zadnjih dveh stoletjih ohranjala svojo prepoznavnost in simbolni pomen. Ukrajinske višivanke, ki so rdeča nit razstave, nosijo v vezenem okrasju mnoga sporočila ter so izjemni primerki ročnih spretnosti, znanja in ustvarjalnosti, ki so se prenašali skozi desetletja.

Maja Kostric Grubišić
koordinatorica razstave

Ukrajinska skupnost v Sloveniji na odprtju razstave v SEM na temo oblačilne dediščine. Nekateri so si za to priložnost nadeli tradicionalna oblačila. arhiv SEM